

โฮมสเตย์กับการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดน่าน

HOMESTAY AND SUSTAINABLE TOURISM MANAGEMENT IN NAN PROVINCE

กนกรัตน์ ดวงพิกุล¹ และ จารุนันท์ เมธะพันธ์²
Kanokrat Duangpikul¹ and Jarunan Methaphan²

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา น่าน ต.ฝายแก้ว อ.ภูเพียง จ.น่าน 55000^{1,2}
Rajamangala University of Technology Lanna Nan, Fai kaeo Sub-district, Phuphiang District,
Nan Province 55000^{1,2}

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการจัดการท่องเที่ยวของโฮมสเตย์ในจังหวัดน่าน 2) วิเคราะห์ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของโฮมสเตย์ ในจังหวัดน่าน 3) ศึกษาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของโฮมสเตย์ ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยในเชิงปริมาณได้เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ประกอบการโฮมสเตย์ในชุมชน จำนวน 45 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติการแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในเชิงคุณภาพมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธี เช่น การสังเกตและการสนทนาแบบไม่เป็นทางการ โดยใช้แบบสัมภาษณ์กับประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน ที่ไม่ได้เป็นผู้ประกอบการโฮมสเตย์ ใช้การสุ่มแบบเจาะจง จาก 3 ชุมชน ชุมชนละ 10 คน รวม 30 คน และใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 8 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประกอบด้วย 7 ด้านได้แก่ 1) ด้านการเข้าถึงพื้นที่ทางการท่องเที่ยวของโฮมสเตย์ 2) ด้านที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว 3) ด้านอาหารสำหรับนักท่องเที่ยว 4) ด้านกิจกรรมและรายการนำเที่ยว 5) ด้านทรัพยากรและสภาพแวดล้อม 6) ด้านการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการขาย 7) ด้านการบริหารจัดการของกลุ่มโฮมสเตย์ ผู้ประกอบการโฮมสเตย์ให้ความสำคัญกับการจัดการท่องเที่ยวของโฮมสเตย์โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก ได้แก่ 1) ด้านอาหารสำหรับนักท่องเที่ยว 2) ด้านที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำหลักสูตรการจัดการ คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์
² อาจารย์ กลุ่มวิชาภาษาไทย คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์

3) ด้านการบริหารจัดการของกลุ่มโฮมสเตย์ตามลำดับ จากการวิเคราะห์ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของโฮมสเตย์ โดยการวิเคราะห์โอกาสทางการตลาด พบว่า จุดแข็งของกลุ่มโฮมสเตย์ ได้แก่ 1) ผู้นำกลุ่มมีภาวะผู้นำสูง 2) การดำเนินงานของกลุ่ม มีการจัดแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบชัดเจน 3) มีกิจกรรมท่องเที่ยวหลากหลาย 4) มีทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม 5) มีความปลอดภัย จุดอ่อน ได้แก่ 1) การสื่อสารกับชาวต่างชาติ 2) ขาดมัคคุเทศก์ท้องถิ่น 3) ขาดงบประมาณดำเนินงาน 4) บ้านพักไม่เพียงพอ โอกาส ได้แก่ 1) กระแสการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นที่นิยม 2) มีการรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย 3) การดำเนินวิถีชีวิตไทยล้วน ส่วนอุปสรรค ได้แก่ 1) การแข่งขันธุรกิจท่องเที่ยวในจังหวัดน่านมีมากขึ้น 2) ขาดการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง 3) เส้นทางคมนาคมเข้าชุมชนไม่ค่อยสะดวก

แนวทางการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของโฮมสเตย์ ได้แก่ การพัฒนาศักยภาพของชุมชน การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากร ผู้นำกลุ่ม การสื่อสารประชาสัมพันธ์ การกระจายรายได้ให้คนในท้องถิ่นและการสร้างความสมดุลระหว่างความต้องการของนักท่องเที่ยว ความต้องการของชุมชนท้องถิ่นและขีดความสามารถของทรัพยากร

คำสำคัญ: โฮมสเตย์, การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ABSTRACT

The purposes of this research were 1) to study the tourism management of homestays in Nan Province, 2) to analyze the potential of tourism management in the province and 3) to examine a guideline to manage sustainable tourism of homestays related to lifestyles of the communities. This research was a mixed-method in which the quantitative data was collected from questionnaires distributed to 45 community homestay entrepreneurs, and was statistically analyzed for frequency, percentage, means, and standard deviation. By means of qualitative data, observation and preliminary interview sessions were conducted. Sets of interview questions were operated with the samples: non-entrepreneur residents living in the participating communities, selected by using a purposive sampling method from 3 communities; 10 people each with a total of 30 participants. Furthermore, an in-depth interview session was conducted with 8 participants. The collected qualitative data was analyzed by using a content analysis.

The results were that the communities managed eco-tourism in 7 aspects: 1) an access to tourism areas of homestays, 2) accommodation of tourists, 3) food for tourists, 4) activities and tourist guides, 5) resources and environment, 6) public relations and promotion, and 7) management of homestay groups. Moreover, the homestay entrepreneurs emphasized

management of homestays at a high level. When considering in the aspects, ranked from high to low, it was found that the top-three aspects were food for tourists, accommodation of tourists, and management of homestay groups, respectively. In terms of the potential of tourism management of homestays using a market opportunity analysis, the results were that the strengths of homestay groups included 1) high-leadership performance of group leaders, 2) clear segregation of duties of group operations, 3) various tourism activities, 4) attractive natural resources, and 5) safety. The weaknesses were 1) communication with foreigners, 2) lack of local tour guides, 3) lack of operating budget, and 4) insufficient accommodation. By means of opportunities, the results involved 1) popularity of eco-tourism, 2) certification of Thai homestays, and 3) Tai Lue lifestyle. For the threats, the results included 1) more competitions in tourism businesses in the province, 2) lack of continuous supports, and 3) inconvenient routes and transportation to the communities.

For the guideline to manage sustainable tourism of homestays, the results involved a development of community potential, raising consciousness in resource conservation, group leaders, public relations, income distribution to local people and a balance between tourist needs, needs of local communities, and resource capabilities.

KEYWORDS: Homestay, Sustainable Tourism

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายของศิลปวัฒนธรรมที่น่าสนใจแห่งหนึ่งของโลก ส่งผลให้เกิดอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่สามารถทำรายได้เข้าประเทศจำนวนมาก ประมาณว่าในปี พ.ศ. 2555 ไทยมีรายได้จากการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวทั้งชาวต่างชาติและชาวไทยเป็นเงินรวม 1,349.93 ล้านบาท (กรมการท่องเที่ยว, 2556) ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวจึงกลายเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจไทยที่สำคัญ ซึ่งในปี พ.ศ. 2555-2559 ได้ให้ความสำคัญกับการจัดการท่องเที่ยว เป็นหนึ่ง

ในอุตสาหกรรมสาขาหลักที่เติบโตสามารถกระจายรายได้ และโอกาสการพัฒนาแก่ชุมชนอย่างทั่วถึง ปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-tourism) ได้รับความนิยมมากขึ้น ทำให้ทิศทางการท่องเที่ยวเริ่มเปลี่ยนแปลงไปในเส้นทางของการศึกษา มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โดยรูปแบบของการท่องเที่ยวที่เริ่มได้รับความนิยมคือการท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์ จากการที่รัฐบาลได้ปรับเปลี่ยนกลยุทธการบริหารจัดการท่องเที่ยวในด้านพื้นที่ภูมิภาคและจังหวัด โดยเพิ่มบทบาทการบริหารจัดการให้กับองค์กรท้องถิ่น เพื่อให้มีอำนาจในการตัดสินใจและดูแลทรัพยากรท่องเที่ยว

ของท้องถิ่นมากขึ้น โดยส่วนกลางจะเป็นเพียงผู้กำหนดยุทธศาสตร์ ปัจจุบันได้มีการนำแนวคิดการจัดการเป็นกลุ่มพื้นที่ (Clusters) เข้ามาประยุกต์ใช้กับการบริหาร โดยมีการรวมกลุ่มจังหวัดที่อยู่ติดกันในทางภูมิศาสตร์มีทรัพยากรสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่คล้ายคลึงกันเพื่อรวมเป็นกลุ่มจังหวัดบูรณาการ โดยแบ่งออกเป็น 9 กลุ่มจังหวัด คือ กลุ่มภาคเหนือตอนบน กลุ่มภาคเหนือตอนล่าง กลุ่มภาคกลางตอนบน กลุ่มภาคกลางตอนล่าง กลุ่มภาคตะวันออก กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง กลุ่มภาคใต้และกลุ่มภาคใต้ชายแดน ซึ่งทำให้การบริหารส่วนท้องถิ่นได้ มีวิสัยทัศน์ให้ความสำคัญและจัดสรรงบประมาณในการดูแลการท่องเที่ยว นับเป็นการช่วยส่งเสริมศักยภาพของการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี (สันติชัย เอื้อจงประสิทธิ์, 2549) จังหวัดน่านเป็นจังหวัดหนึ่งในกลุ่มภาคเหนือตอนบนเป็นที่รู้จักกันทั่วไปในนามของ “ดินแดนแห่งล้านนาตะวันออก” มีอายุยาวนานเกือบ 800 ปีมาแล้ว มีทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวหลากหลาย ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตชุมชน การท่องเที่ยวเข้ามาสู่จังหวัดน่านเป็นระยะเวลาพอสมควร แต่เริ่มมีบทบาทอย่างจริงจังจึงเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2540 โดยเฉพาะรูปแบบที่นักท่องเที่ยว ได้มีโอกาสสัมผัสกับวัฒนธรรมท้องถิ่นและเกิดการพักค้างคืน ในลักษณะที่เรียกว่าพัก “โฮมสเตย์” ได้รับความนิยมมากขึ้น แต่ยังคงพบว่ามีโฮมสเตย์หลายแห่งพัฒนาขึ้นมาจากกลุ่มชุมชนที่รวม

ตัวกันยังไม่มีการจัดการด้านการตลาด อย่างเป็นระบบ แม้จะมีการพัฒนามาได้ถึงระดับหนึ่งก็ดูเหมือนว่าจะพบกับอุปสรรคและปัญหาการจัดการมากขึ้น เมื่อเข้าสู่ที่โฮมสเตย์จะกลายเป็นธุรกิจไม่ใช่เพียงแค่อาชีพเสริมอีกต่อไป

การที่จะทำให้การจัดการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในทุก ๆ กิจกรรมของการจัดการท่องเที่ยว ตามคุณลักษณะของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้แก่ 1) เป็นการท่องเที่ยวที่มีความต่อเนื่อง (Continuity) ซึ่งหมายถึงความต่อเนื่องของทรัพยากรธรรมชาติและ ความต่อเนื่องของวัฒนธรรม ซึ่งจัดเป็นทรัพยากรหลัก รวมถึงสามารถอบประสบการณ์นักท่องเที่ยวที่ดีแก่นักท่องเที่ยวด้วย 2) เป็นการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ (Quality) เน้นคุณภาพของสิ่งแวดล้อม ประสบการณ์นักท่องเที่ยว และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน 3) เป็นการท่องเที่ยวที่มีความสมดุล (Balance) คือความสมดุลระหว่างความต้องการของนักท่องเที่ยวของคนในชุมชนและขีดความสามารถของทรัพยากร (ธีระ อินทรเรือง, 2559)

นอกจากนี้ หลักการจัดการท่องเที่ยวทุกรูปแบบอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย 1) อนุรักษ์ และใช้ทรัพยากรอย่างพอดี (Using Resource Sustainable) 2) ลดการบริโภคและใช้ทรัพยากรที่เกินความจำเป็นกับการลดการก่อของเสีย (Reducing Over-consumption and Waste) 3) รักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรม (Maintain Diversity) 4) ประสานการพัฒนาการท่องเที่ยว (Integrating Tourism into Planning)

5) ต้องนำการท่องเที่ยวขยายฐานเศรษฐกิจในท้องถิ่น (Supporting Local Economy) 6) การมีส่วนร่วม การสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวกับท้องถิ่น (Involving Local Communities) 7) หมั่นประชุมและปรึกษาหารือกับผู้เกี่ยวข้องที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน (Consulting Stakeholders and the Public) 8) การพัฒนาบุคลากร (Training Staff) 9) การจัดเตรียมข้อมูลคู่มือบริการชาวสวนการท่องเที่ยวให้พร้อม (Marketing Tourism Responsibly) 10) ประเมินผลตรวจสอบและวิจัย (Undertaking Research) (จำไพพรรณ แก้วสุริยะ, 2545)

การบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นผู้ดำเนินการและเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนระบบการท่องเที่ยวของท้องถิ่นนั้นเป็นแนวทางที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายและถูกคาดหวังให้เป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็งให้กับท้องถิ่น ทั้งกระตุ้นการมีส่วนร่วม ในการรักษาสีเขียว การสร้างงาน การกระจายรายได้สู่ชุมชน ไปจนถึงการแก้ไขปัญหาความยากจน แต่ทว่าโดยส่วนใหญ่แล้วการบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชน มักไม่ได้คำนึงถึงศักยภาพความแตกต่างของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว รวมทั้งอัตลักษณ์และวิถีชีวิตดั้งเดิมซึ่งเป็นรากฐานของชุมชนในแต่ละพื้นที่แตกต่างกัน

ดังนั้นคณะผู้วิจัย จึงสนใจศึกษาถึงสภาพและสถานการณ์การท่องเที่ยวของจังหวัดน่าน การเปิดแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่และต่อสภาพแวดล้อม ตลอดจนการจัดทำเครือข่าย

โฮมสเตย์ เพื่อเป็นแนวทางการจัดการท่องเที่ยวของโฮมสเตย์ ให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพของชุมชน เป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็ง และพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไปและเพื่อเตรียมความพร้อมในการรับมือกับกระแสการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบ ที่จะเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการท่องเที่ยวของโฮมสเตย์ ในจังหวัดน่าน
2. เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของโฮมสเตย์ ในจังหวัดน่าน
3. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของโฮมสเตย์ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน

วิธีการดำเนินการวิจัย

คณะผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสานทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังนี้

1. การวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นผู้ประกอบการโฮมสเตย์หรือตัวแทนซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้ว ตามจำนวนที่มีอยู่จริงทั้งหมด 3 ชุมชน รวม 45 คน ได้แก่โฮมสเตย์บ้านหาดผาชน จำนวน 12 คน โฮมสเตย์ไทลื้อบ้านดอนมูล จำนวน 20 คนและศิลาเพชรโฮมสเตย์ จำนวน 13 คน

เครื่องมือการวิจัยเชิงปริมาณ

ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire)

เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล สำหรับผู้ประกอบการโฮมสเตย์ในชุมชน จำนวน 45 คน ซึ่งแบบสอบถามนี้ได้สร้างขึ้นจากการศึกษาแนวความคิด ทฤษฎี เอกสารสิ่งตีพิมพ์/วารสารวิชาการ และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง การค้นคว้าข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต และศึกษาจากแบบสอบถามงานวิจัยอื่น ๆ ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนให้ครอบคลุมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ศึกษา โดยแบ่งเป็น 3 ตอนดังนี้ ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับ ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ประกอบด้วยคำถามในประเด็น ด้านการเข้าถึงพื้นที่ทางการท่องเที่ยว ด้านที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว ด้านอาหารสำหรับนักท่องเที่ยว ด้านกิจกรรมและรายการนำเที่ยว ด้านทรัพยากรและรายการนำเที่ยว ด้านการประชาสัมพันธ์และการส่งเสริมการขายและด้านการบริหารจัดการของกลุ่มโฮมสเตย์ ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ คณะผู้วิจัยได้นำแบบสอบถาม ที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ มาปรับปรุงแก้ไขและนำไปทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยนำไปทดลองใช้ (Try Out) กับผู้ประกอบการโฮมสเตย์ ที่ไม่ใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน และใช้วิธีคำนวณหาค่าความเชื่อมั่น “สัมประสิทธิ์แอลฟา” (Cronbach's Alpha Coefficient) (ประสพชัย พสุนนท์, 2555) พบว่ามีค่าความเชื่อมั่นที่ระดับ 0.82 ซึ่งถือว่าเป็นค่าที่เชื่อถือได้

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามจำนวน 45 ชุดโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Window โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) วิเคราะห์ผลเป็นค่าเฉลี่ย (Mean : $\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.)

คณะผู้วิจัยใช้วิธีการสอบถามความคิดเห็น โดยแบ่งเป็น 5 ระดับ ตามแนวคิดของไลเคิร์ต (Likert's Scale) ซึ่งกำหนดค่าเป็นตัวเลข 1 ถึง 5 กำหนดช่วงระดับคะแนน ดังนี้ เห็นด้วยอย่างยิ่งให้ 5 คะแนน เห็นด้วยให้ 4 คะแนน ปานกลางให้ 3 คะแนน ไม่เห็นด้วยให้ 2 คะแนน ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งให้ 1 คะแนน จุดมุ่งหมายของการสร้างตารางแจกแจงความถี่คือต้องการสรุปข้อมูล เพื่อจะได้เห็นภาพรวมของข้อมูลทั้งกลุ่ม ได้อย่างถูกต้อง ดังนั้นจึงต้องหาความกว้าง ในแต่ละชั้นของอันตรภาคชั้น และใช้สมการคำนวณหาค่าความกว้างของอันตรภาคชั้น (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2551) โดยแปลความหมายของค่าเฉลี่ยดังนี้

- 4.51–5.00 หมายถึง ความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด
- 3.51–4.50 หมายถึง ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก
- 2.51–3.50 หมายถึง ความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง
- 1.51–2.50 หมายถึง ความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ย
- 1.00–1.50 หมายถึง ความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

การนำเสนอข้อมูล เป็นตาราง
ประกอบความเรียง โดยการพรรณนาวิเคราะห์

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1) ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่ไม่ได้เป็นผู้ประกอบการโฮมสเตย์บ้านหาดผา
ชน จำนวน 515 คน บ้านดอนมูล จำนวน 575
คน และบ้านศิลาเพชร จำนวน 443 คน

2) ผู้บริหาร/เจ้าหน้าที่หน่วยงาน
ภาครัฐและเอกชนที่มีบทบาทในชุมชน มีความรู้
เกี่ยวกับการท่องเที่ยวและมีประสบการณ์
ในการทำงานกับชุมชนอย่างน้อย 5 ปีขึ้นไป
จำนวน 8 คน

กลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย

1) ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน
ที่ไม่ได้เป็นผู้ประกอบการโฮมสเตย์ โดยจะ
ทำการสุ่มตามความสะดวก จาก 3 ชุมชน
ชุมชนละ 10 คน รวม 30 คน

2) ผู้บริหาร/เจ้าหน้าที่หน่วยงาน
ภาครัฐ/เอกชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว
ได้มาจากการสุ่มแบบเจาะจง ได้แก่ เจ้าหน้าที่
สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดน่าน,
เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองจัง,
เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลศรีภูมิ,
เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลศิลาเพชร,
ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 3 ตำบลเมืองจัง, ผู้ใหญ่บ้าน
หมู่ 2 ตำบลศรีภูมิ, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 9 ตำบลศิลา
เพชรและนายกสมาคมธุรกิจท่องเที่ยวจังหวัด
น่าน รวม 8 คน

เครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ

คณะผู้วิจัยได้สร้างประเด็นคำถาม
จากการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลในชุมชน
การสังเกตการทำงานของกลุ่ม การซักถาม
การสนทนาแบบไม่เป็นทางการ กับผู้นำกลุ่ม
และสมาชิกกลุ่ม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนให้
เห็นความเป็นจริงในชุมชนและได้แนวทางในการ
บริหารจัดการโฮมสเตย์ ได้แก่

1) แบบสัมภาษณ์สำหรับประชาชน
ที่อาศัยอยู่ในชุมชน ที่ไม่ได้เป็นผู้ประกอบ
การโฮมสเตย์ โดยจะทำการสุ่มแบบเจาะจง
จำนวน 30 คน ประเด็นคำถามการสัมภาษณ์
ได้แก่ ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบ
โฮมสเตย์ ผลกระทบการท่องเที่ยวแบบโฮม
สเตย์และแนวทางการแก้ไขการสนับสนุน
การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึกสำหรับ
ผู้บริหาร/เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐและ
ภาคเอกชน ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องด้านการท่อง
เที่ยว โดยจะทำการสุ่มแบบเจาะจง จำนวน
8 คน ประเด็นคำถามการสัมภาษณ์ได้แก่
สถานการณ์ด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดน่าน
ความพร้อมในการรองรับด้านสิ่งอำนวยความสะดวก
และการคมนาคมที่เอื้อต่อการท่องเที่ยว
แบบโฮมสเตย์ แผน/นโยบายการท่องเที่ยว
กิจกรรม/โครงการที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว
งบประมาณดำเนินการ การมีส่วนร่วมของชุมชน
ปัญหาอุปสรรคและผลกระทบที่เกิดจาก
การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ตลอดจนแนวทางการ
จัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์อย่างยั่งยืน

เมื่อได้จัดทำร่างแนวคำถามสัมภาษณ์
เรียบร้อยแล้ว คณะผู้วิจัยได้จัดส่งให้ผู้เชี่ยวชาญ

จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบโครงสร้างของข้อความถาม ความสมบูรณ์และความถูกต้อง โดยมีดัชนีของความสอดคล้อง (IOC) ที่ 0.89 ก่อนนำไปใช้จริง

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ จำนวน 30 ชุด และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 8 ชุด โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยวิเคราะห์จากความครบถ้วนและความอึดตัวของข้อมูลที่ได้รับ ให้ตรงตามประเด็นการศึกษาโดยมีความถูกต้องเหมาะสม ความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยและลำดับเนื้อหาสาระ

ผลการวิจัย

1. การจัดการท่องเที่ยวของโฮมสเตย์ในจังหวัดน่าน

ผลการศึกษาพบว่าการจัดการท่องเที่ยวของโฮมสเตย์ในจังหวัดน่าน ควรประกอบ ด้วยด้านอาหารสำหรับนักท่องเที่ยว ด้านที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว ด้านการบริหารจัดการของกลุ่มโฮมสเตย์ ด้านกิจกรรมและรายการนำเที่ยว ด้านทรัพยากรและสภาพแวดล้อม ด้านการเข้าถึงพื้นที่ทางการท่องเที่ยวของโฮมสเตย์ และด้านการประชาสัมพันธ์และการส่งเสริมการขาย ปรากฏผลตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ความคิดเห็นของผู้ประกอบการโฮมสเตย์ในชุมชน ที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวของโฮมสเตย์ในจังหวัดน่านโดยรวม

การจัดการท่องเที่ยวของโฮมสเตย์	$\bar{X}$	S.D.	การแปลค่า
1. ด้านอาหารสำหรับนักท่องเที่ยว	4.77	.32	มากที่สุด
2. ด้านที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว	4.72	.40	มากที่สุด
3. ด้านการบริหารจัดการของกลุ่มโฮมสเตย์	4.62	.50	มากที่สุด
4. ด้านกิจกรรมและรายการนำเที่ยว	4.57	.48	มากที่สุด
5. ด้านทรัพยากรและสภาพแวดล้อม	4.51	.49	มากที่สุด
6. ด้านการเข้าถึงพื้นที่ทางการท่องเที่ยว	3.65	.69	มาก
7. ด้านการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการขาย	2.79	.84	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม	4.22	.53	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้ประกอบการโฮมสเตย์ ผู้ประกอบการโฮมสเตย์ให้ความสำคัญกับการจัดการท่องเที่ยวของโฮมสเตย์โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.22) เมื่อพิจารณาแต่ละด้านพบว่าด้านอาหาร

สำหรับนักท่องเที่ยว เป็นด้านที่ผู้ประกอบการโฮมสเตย์ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับสูงที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.77) ด้านที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว พบว่าผู้ประกอบการโฮมสเตย์

มีความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.72$) ด้านการบริหารจัดการของกลุ่มโฮมสเตย์ พบว่าผู้ประกอบการโฮมสเตย์มีความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.62$) ด้านกิจกรรมและรายการนำเที่ยว พบว่าผู้ประกอบการโฮมสเตย์มีความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.57$) ด้านทรัพยากรและสภาพแวดล้อม พบว่าผู้ประกอบการโฮมสเตย์มีความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.51$) ด้านการเข้าถึงพื้นที่ทางการท่องเที่ยว พบว่าผู้ประกอบการโฮมสเตย์มีความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.65$) ในขณะที่ด้านการประชาสัมพันธ์และการส่งเสริมการขายมีระดับค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.79$)

2. ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของโฮม-สเตย์ในจังหวัดน่าน ในการศึกษา ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของโฮมสเตย์ คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์และซักถามร่วมกับผู้บริหาร ผู้นำชุมชน หัวหน้ากลุ่มโฮมสเตย์ และสมาชิกในกลุ่มเพื่อศึกษาและวิเคราะห์สถานการณ์สภาพแวดล้อมภายใน/ภายนอกชุมชน (SWOT) ทั้งนี้ในการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวสรุปได้ดังนี้

2.1 จุดแข็ง (Strengths) พบว่าด้านภาวะผู้นำ และด้านการดำเนินงานเป็นจุดเด่นของทั้ง 3 ชุมชน ได้แก่ บ้านหาดผาชน บ้านดอนมูลและบ้านศิลาเพชรนอกจากนี้แล้ว ด้านทรัพยากรธรรมชาติ เป็นความได้เปรียบของบ้านหาดผาชน ในขณะที่กิจกรรมท่องเที่ยวและเรื่องความปลอดภัย เป็นลักษณะ

ที่สำคัญของบ้านศิลาเพชร ที่แตกต่างจากบ้านหาดผาชนและบ้านดอนมูล

2.2 จุดอ่อน (Weaknesses) พบว่าด้านงบประมาณดำเนินงานของกลุ่มมีน้อย และมีปัญหาด้านการสื่อสารกับชาวต่างชาติ รวมทั้งขาดมัคคุเทศก์ท้องถิ่นซึ่งทั้ง 3 ชุมชนมีปัญหาร่วมกัน รองลงมาคือปัญหาที่พักไม่เพียงพอได้แก่ บ้านดอนมูลและบ้านศิลาเพชร

2.3 โอกาส (Opportunities) พบว่ากระแสการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงธรรมชาติมีมากขึ้น ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 3 ชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม นอกจากนี้บ้านหาดผาชนและบ้านศิลาเพชร ยังได้รับการรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย เป็นสิ่งที่จะช่วยเพิ่มความมั่นใจในการเข้าพักของนักท่องเที่ยวอย่างไรก็ตามวิถีวิถีของบ้านดอนมูล ก็ยังเป็นวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ทำให้นักท่องเที่ยวสนใจเข้ามาสัมผัสและมาท่องเที่ยวมากขึ้น

2.4 อุปสรรค (Threats) พบว่าทั้ง 3 ชุมชนขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐอย่างต่อเนื่อง และผลกระทบจากการแข่งขันด้านธุรกิจท่องเที่ยวมีมากขึ้น ในขณะที่บ้านดอนมูลและบ้านหาดผาชนมีอุปสรรคด้านเส้นทางคมนาคมเข้าสู่ชุมชน ไม่ค่อยสะดวกจากการวิเคราะห์เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวของกลุ่มโฮมสเตย์ทั้ง 3 กลุ่มจะเห็นถึงกระบวนการทำงาน ซึ่งบุคคลในชุมชนต่างมีจิตสำนึกร่วมกัน มีการร่วมมือกันในกิจกรรมต่าง ๆ มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและจัดแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบชัดเจน โดยผู้นำกลุ่มมีบทบาทสำคัญในการบริหาร

จัดการ แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชน แม้ว่าในบางครั้งบ้านพักอาจจะไม่เพียงพอ กรณีถ้ามีนักท่องเที่ยวมาเป็นกลุ่มใหญ่ และยังคงขาดงบประมาณ ในการประชาสัมพันธ์ ของกลุ่ม รวมทั้งขาดมัคคุเทศก์ท้องถิ่น แต่เนื่องจากในปัจจุบัน นักท่องเที่ยวนิยม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงเป็นโอกาสของกลุ่ม โฮมสเตย์ ประกอบกับการที่กลุ่มโฮมสเตย์ ได้รับการรับรองมาตรฐานโฮมส-เตย์ไทย จึงเป็นการเพิ่มความเชื่อมั่นให้กับนักท่องเที่ยว และชุมชนมีการดำเนินวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย ส่วนการดำเนินงานของกลุ่มโฮมสเตย์ อาจจะไม่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐหรือองค์กร เอกชน อย่างต่อเนื่องทั้งด้านงบประมาณ การประชาสัมพันธ์ และมีการแข่งขันธุรกิจที่ เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ในจังหวัดน่านเพิ่มมากขึ้น ตลอดจนมีอุปสรรคด้านเส้นทางคมนาคม เข้าสู่ชุมชนไม่ค่อยสะดวก แต่ด้วยจุดแข็งของกลุ่ม โฮมสเตย์ที่มีอยู่ อาศัยความพร้อมของชุมชน เน้นการทำงานเป็นทีม มีการสร้างเครือข่าย ความร่วมมือ ระหว่างกลุ่มโฮมสเตย์ที่สำคัญ คืออัครยาศัยโมเตอริที่มีต่อนักท่องเที่ยว จึงเป็นอีก ส่วนหนึ่งที่จะช่วยเติมเต็ม ให้การจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์มีความสมบูรณ์ แข็งแกร่ง และมีศักยภาพเพิ่มมากขึ้น

3. แนวทางการจัดการท่องเที่ยว อย่างยั่งยืนของโฮมสเตย์ที่สอดคล้อง กับวิถีชีวิตของชุมชน จากผลการศึกษาใน วัตถุประสงค์ข้อ 1 คือ การจัดการด้านการ ท่องเที่ยวของโฮมสเตย์ในจังหวัดน่าน และ วัตถุประสงค์ข้อ 2 คือ ศักยภาพการจัดการ ท่องเที่ยวของโฮมสเตย์ในจังหวัดน่าน พบว่า

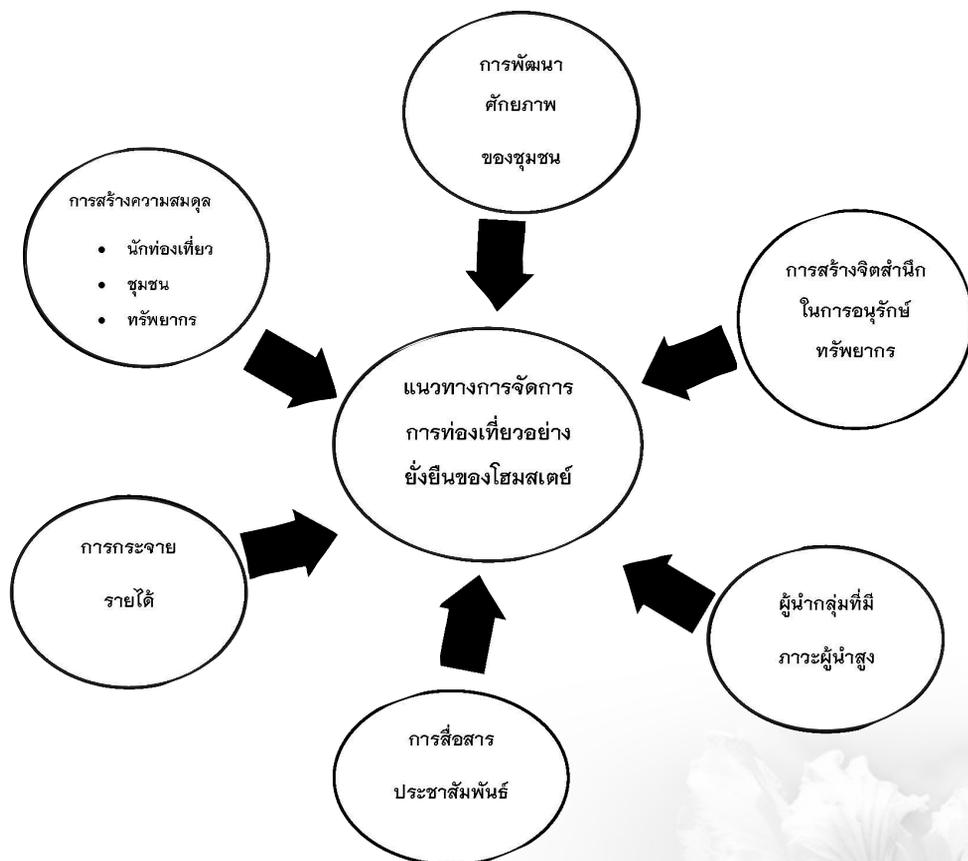
กับการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ สรุปได้ ว่าการดำเนินงานของกลุ่มโฮมสเตย์ ควรมีการเตรียมความพร้อมของชุมชน โดยสำรวจ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วัฒนธรรมและ ประเพณี อาหารประจำท้องถิ่น โดยคำนึงถึง สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวิถีชีวิตของ ชุมชนเป็นหลัก เน้นความเรียบง่าย ดังผู้ให้ ข้อมูลสำคัญท่านหนึ่งกล่าวว่า “การเตรียม ความพร้อมของกลุ่มโฮมสเตย์ ควรเริ่มจาก การทำความเข้าใจกับสมาชิกกลุ่มและคนใน ชุมชน เพื่อหาแนวทางการดำเนินงานและมอง จุดขายของตนเองให้ได้ว่า จุดขายของเราอยู่ตรง ไหน ชุมชนเรามีวิถีชีวิตอย่างไรที่จะสร้างความ ประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว”

การบริหารจัดการกลุ่มโฮมสเตย์ ควรเน้นการทำงานเป็นทีม ร่วมกันคิดและ แลกเปลี่ยนความรู้ แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ ตามความถนัดและความเหมาะสม ดำเนินงาน โดยไม่มุ่งเน้นผลกำไรและต้อนรับนักท่องเที่ยว แบบญาติมิตร ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านหนึ่ง กล่าวว่า “การทำโฮมสเตย์ไม่ควรมุ่งเน้น ผลกำไรทางธุรกิจเพียงเดียว ควรเพื่อ ประชาสัมพันธ์ให้คนอื่นรู้จักบ้านเรา จุดสำคัญ ต้องยึดวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชน”

นอกจากนี้ผู้นำกลุ่มก็มีบทบาท และความสำคัญ ผู้นำกลุ่มมีหน้าที่กำกับดูแล งานทั้งหมด รวมทั้งประสานงานกับหน่วยงาน อื่น มีความสามารถในการแก้ปัญหา ยึด ประโยชน์ของกลุ่มและชุมชน มีความตั้งใจ ให้บริการ สร้างแรงจูงใจให้สมาชิกทำงาน ด้วยจิตบริการและมีความเสียสละเวลา ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านหนึ่งกล่าวว่า “ผู้นำกลุ่ม

ต้องเป็นหลัก มีความตั้งใจจริง อดทนเป็นแบบอย่าง สร้างความรักสามัคคี วางตัวเป็นกลาง ร่วมคิด ร่วมแก้ปัญหา กับสมาชิก” การสร้างเครือข่ายของกลุ่ม โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างกลุ่มโฮมสเตย์กลุ่มอื่น ๆ หน่วยงานภาครัฐและเอกชน การติดตามตรวจสอบ การดำเนินงานของโฮมสเตย์ ความพร้อมของสมาชิก โดยคำนึงถึงความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก มีการประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อนำมาปรับปรุงพัฒนาให้การ

ดำเนินงาน ให้เป็นไปตามมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย ดังมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านหนึ่งกล่าวว่า “หลังจากที่นักท่องเที่ยวกลับไปแล้ว เรามีการนัดประชุมร่วมกัน ในเรื่องของข้อเสนอแนะของนักท่องเที่ยวที่เขียนลงในสมุดเยี่ยม เพื่อปรับปรุงและพัฒนาให้การดำเนินงานเป็นไปตามมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย” และปรากฏแนวทางการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของโฮมสเตย์ ดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 แนวทางการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของโฮมสเตย์

3.1 การพัฒนาศักยภาพของชุมชน จำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมของสถานที่ และกิจกรรมต่าง ๆ โดยส่งเสริมให้มีรูปแบบ การท่องเที่ยวที่หลากหลาย หาเอกลักษณ์ หรือจุดเด่นของชุมชน หรือพัฒนารูปแบบ การท่องเที่ยวเฉพาะบริบทพื้นที่ให้เป็นเอกลักษณ์ ของชุมชน และปรับปรุงสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ถนน ป้ายบอกทาง ระบบสัญญาณ การติดต่อสื่อสาร รวมถึงส่งเสริมให้สมาชิก กลุ่มได้รับการฝึกอบรม ศึกษางาน มีการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มโฮมสเตย์อื่น และนำความรู้มาปรับประยุกต์ให้สอดคล้อง กับบริบทของชุมชน

3.2 การสร้างจิตสำนึกในการ อนุรักษ์ทรัพยากร ให้คนในชุมชนตระหนักถึง ความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น และเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ตลอดจนวิถีชีวิต ภูมิปัญญา จะส่งผลให้ การจัดการท่องเที่ยวของโฮมสเตย์ พัฒนา อย่างยั่งยืน

3.3 ผู้นำกลุ่มที่มีภาวะผู้นำสูง ดังจะเห็นได้จากข้อมูลเชิงประจักษ์จากทั้ง 3 ชุมชนที่ศึกษา เป็นผู้นำที่มีความอดทน อดกลั้น มุ่งมั่นที่จะพัฒนาชุมชนให้มีความ เป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทำให้เกิดความสามัคคีในชุมชน มีขีดความสามารถในการประสาน ขอรับ การสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ภายนอกได้ ผู้นำจึงเป็นแรงผลักดันที่สำคัญ ที่ทำให้การ จัดการท่องเที่ยวของโฮมสเตย์ประสบความสำเร็จ

3.4 การสื่อสารประชาสัมพันธ์ เป็น ปัจจัยสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยว ได้แก่ ฐานข้อมูลออนไลน์เกี่ยวกับการท่องเที่ยว และโฮมสเตย์ในจังหวัดน่าน การจัดทำป้าย โปสเตอร์ แผ่นพับโฆษณา คู่มือแนะนำโฮมสเตย์ ตลอดจนการสร้างฐานเครือข่ายโฮมสเตย์

3.5 การกระจายรายได้ให้ คน ในท้องถิ่นโดยการรวมกลุ่มสร้างผลิตภัณฑ์ ที่ผลิตจากวัตถุดิบในท้องถิ่น การขายสินค้า ต่าง ๆ นอกจากอาชีพหลัก เพื่อสร้างงาน และเงินให้กับคนในชุมชน

3.6 ความสมดุลระหว่างความ ต้องการของนักท่องเที่ยว ความต้องการ ของชุมชนท้องถิ่นและขีดความสามารถของ ทรัพยากร

สรุปผลการวิจัย

บทสรุปของการศึกษาโฮมสเตย์ กับการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัด น่าน ประกอบด้วย 7 ด้าน และกลุ่มโฮมสเตย์ ทั้ง 3 ชุมชน มีศักยภาพในการดำเนินงาน และมีผู้นำกลุ่มที่เข้มแข็งเป็นคนขับเคลื่อนที่ สำคัญรวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีแนว โน้มได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวมากขึ้น จึงเป็นโอกาสของกลุ่มโฮมสเตย์ การท่องเที่ยว ที่เกิดจากความต้องการ ความตั้งใจของชุมชน การมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน การเรียนรู้ และพัฒนาอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง ภายใต้ บริบทของชุมชน สามารถสร้างความยั่งยืน ได้อย่างแท้จริง

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยมีประเด็นสำคัญ สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. การจัดการด้านการท่องเที่ยวของโฮมสเตย์ ในจังหวัดน่าน ซึ่งเป็นการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก ประกอบด้วยด้านอาหารสำหรับนักท่องเที่ยว ด้านที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว ด้านการบริหารจัดการของกลุ่มโฮมสเตย์ ด้านกิจกรรมและรายการนำเที่ยว ด้านทรัพยากรและสภาพแวดล้อม ด้านการเข้าถึงพื้นที่ทางการท่องเที่ยวของโฮมสเตย์ และด้านการประชาสัมพันธ์และการส่งเสริมการขาย โดยทั้ง 7 ด้านนี้ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ของการจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ตามตัวชี้วัดคุณภาพมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย 10 ด้านคือ 1) ด้านที่พัก 2) ด้านอาหารและโภชนาการ 3) ด้านความปลอดภัย 4) ด้านอสังหาริมทรัพย์ของเจ้าบ้านและสมาชิก 5) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว 6) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม 7) ด้านวัฒนธรรม 8) ด้านการสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ชุมชน 9) ด้านการบริหารโฮมสเตย์ และ 10) ด้านส่งเสริมการตลาดและประชาสัมพันธ์ (สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว, 2552) และสอดคล้องกับสำนักพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (2556) ได้ศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนบนเส้นทางสีเขียว กรณีพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่พบว่าปัจจัยที่จะทำให้แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน ที่สำคัญคือด้านกิจกรรมและกระบวนการ ส่งเสริม

การท่องเที่ยว เพื่อจูงใจให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเยี่ยมชม ควบคู่กับการจัดกิจกรรมเพิ่มเติมทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ในรูปแบบต่าง ๆ และการส่งเสริมด้านการประกอบอาชีพ อาทิ ผลิตรายการชุมชนทั้งสินค้าและบริการ โดยมีการเชื่อมโยงเรื่องราวของกิจกรรมให้สอดคล้องสัมพันธ์กับแหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นวงโซ่ ร้อยเรียงเป็นเรื่องราวอย่างต่อเนื่องไม่เฉพาะฤดูกาล อาจเรียกว่าเป็น “การท่องเที่ยวมีชีวิต” ด้านการบริหารจัดการก็เป็นองค์ประกอบสำคัญอีกประการหนึ่ง ซึ่งจำเป็นต้องมีองค์ประกอบด้านศักยภาพของผู้นำ เพื่อขับเคลื่อนพัฒนาให้สัมฤทธิ์ผล โดยใช้องค์ความรู้สมัยใหม่และภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสมผสานวัฒนธรรมประเพณีชุมชน รวมทั้งการจัดที่พัก อาหาร ของที่ระลึก ทั้งนี้สิ่งที่ควรคำนึงคือการจัดการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาการบริหารจัดการท่องเที่ยวของกลุ่ม จะเห็นถึงกระบวนการทำงานซึ่งบุคคลในชุมชนต่างมีจิตสำนึกร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน มีการร่วมมือกัน ในกิจกรรมต่าง ๆ มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ค่อนข้างคล้ายคลึงกันทั้ง 3 ชุมชน เช่น การรวมกลุ่มกัน การดำเนินงานในรูปแบบของกลุ่มไม่ซับซ้อน การจัดแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบ มีกฎ กติกาของกลุ่ม การบริหารรายได้ ตลอดจนการจัดสรรผลประโยชน์ของกลุ่มจะแตกต่างกันบ้าง ในด้านกิจกรรมที่มีเฉพาะในท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น การทอผ้าพื้นเมืองลายน้ำไหลและลายไหล

ของโฮมสเตย์ไทลื้อบ้านดอนมูล การล่องแพของโฮมสเตย์บ้านหาดผาชน ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงบริบทของพื้นที่และสังคมของแต่ละชุมชนแล้วสามารถพัฒนา เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับโฮมสเตย์พบว่า การส่งเสริมการท่องเที่ยว และการจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ต้องอาศัยความพร้อมของชุมชน เน้นการทำงานเป็นทีม การมีส่วนร่วมของสมาชิก ร่วมกันคิดและแลกเปลี่ยนความรู้ โดยผู้นำกลุ่มมีบทบาทและมีความสำคัญในการบริหารจัดการ มีการสร้างเครือข่ายโดยอาศัยความร่วมมือ ระหว่างกลุ่มโฮมสเตย์ชุมชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร นอกจากนี้ควรมีการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานของโฮมสเตย์ ความพร้อมของสมาชิก โดยคำนึงถึงความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก มีการประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อนำมาปรับปรุงพัฒนาให้ การดำเนินงาน ให้เป็นไปตามมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย สอดคล้องกับวีระศักดิ์กรปริญญาจะ (2554) พบว่ารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ตำบลและออกเป็นข้อบัญญัติตำบล เพื่อบังคับใช้ให้ครอบคลุมทุกด้าน มีการบริหารจัดการในรูปแบบคณะกรรมการ โดยมีผู้แทนของหมู่บ้าน เป็นคณะกรรมการ รูปแบบกิจกรรมควรเกี่ยวข้องกับประเพณีท้องถิ่นหรือการประกอบอาชีพของชุมชน ควรมีการพัฒนาในด้านการจัดการท่องเที่ยว ด้านความรู้ในท้องถิ่น ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยว ด้านประชาสัมพันธ์ ด้านความปลอดภัย และด้านสิ่งแวดล้อมความสะอาด และส่งเสริม

ให้ความรู้ ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการจัดการป่าชุมชน โดยมีชุมชนเป็นผู้ดำเนินการหลัก เพื่อพัฒนาศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชน ให้สามารถจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้อย่างยั่งยืน

2. ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของโฮมสเตย์ในจังหวัดน่าน จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน/ภายนอกชุมชน (SWOT) ทั้ง 3 กลุ่มโฮมสเตย์ มีผู้นำกลุ่มที่มีภาวะผู้นำสูง มีความรู้ ความสามารถ มีความตั้งใจและมุ่งมั่นที่จะพัฒนาชุมชน ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทำให้สมาชิกมีรายได้เสริม จากการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนและการเกิดความสัมพันธ์ในชุมชน เริ่มแรกดำเนินการอาจมีปัญหบ้าง แต่เมื่อมีนักท่องเที่ยวมากขึ้น มีรายได้เพิ่มมากขึ้น ทำให้สมาชิกทุกคนตั้งใจที่จะทำโฮมสเตย์เกิดความยั่งยืนมากที่สุด ยิ่งสังคมรับรู้ชื่นชม ก็ยิ่งตั้งใจที่จะทำโฮมสเตย์เป็นที่รู้จัก ประกอบกับการมีญาติมิตรใหม่ คือนักท่องเที่ยวกลับมาเยี่ยมอีกครั้ง ทำให้ภูมิใจในตัวเองและชุมชนมากยิ่งขึ้น ที่กล่าวมาความสำเร็จไม่ได้เกิดจากผู้นำเพียงคนเดียว แต่เป็นผลจากสมาชิกทุกคนพร้อมใจกัน ใฝ่รู้ที่จะพัฒนางานโดยพลังขับเคลื่อนที่สำคัญคือผู้นำนั่นเอง สอดคล้องกับการศึกษาของกราดเดช พยัสนวิเชียร (2550) ได้สรุปบทเรียนจากการศึกษา ว่าการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประสบความสำเร็จได้ เพราะมีผู้นำที่ดี เข้มแข็งสามารถสร้างความเข้าใจให้กับสมาชิกและคนในชุมชน และมีขีดความสามารถในการประสานขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ภายนอก ได้เป็นอย่างดี

การจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ถึงแม้จะเป็นการท่องเที่ยวภายในชุมชน แต่ก็จำเป็นต้องมีโครงสร้างพื้นฐานที่สะดวกและปลอดภัย เช่น การคมนาคม ระบบไฟฟ้า ระบบประปา การกำจัดขยะของเสีย ซึ่งต้องอาศัยเรื่องของการวางผังเมืองที่ดี โดยกำหนดรูปแบบการพัฒนาสิ่งก่อสร้างให้กลมกลืนกับสภาพดั้งเดิมหรือธรรมชาติของท้องถิ่นนั้น ๆ การพัฒนาเส้นทางคมนาคมให้มีความสะดวกต่อการเดินทางมากที่สุด เข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวได้ง่ายที่สุดและมีความปลอดภัยในการเดินทาง สำหรับการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูล ด้านการท่องเที่ยวของโฮมสเตย์ยังไม่เป็นระบบและไม่ส่งผลอย่างมีพลัง ซึ่งกลุ่มโฮมสเตย์สามารถกระทำได้ โดยผ่านสื่อสาร มวลชนต่าง ๆ รวมทั้งพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารให้ทันสมัย และช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย เช่นระบบอินเทอร์เน็ต สื่อสังคมออนไลน์ เพื่อช่วยให้การเผยแพร่ข้อมูลกระทำได้รวดเร็วและกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

ปัจจุบันกระแสการท่องเที่ยวแนวธรรมชาติ เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวที่ต้องการสัมผัสวิถีชีวิตชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงเป็นโอกาสของการจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ สอดคล้องกับปรารถนา ยศสุข และเฉลิมชัย บุญญาดี (2548) ได้ศึกษา พบว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภาคเหนือตอนบน มีศักยภาพและมีแนวโน้มการขยายตัวสูงขึ้น เป็นเพราะว่ามีกิจกรรมและรูปแบบการท่องเที่ยวที่เป็นระบบ รวมทั้งมีเส้นทางท่องเที่ยวที่ชัดเจน และมีการจัดการท่องเที่ยวที่ดี

ประกอบกับกลุ่มโฮมสเตย์ได้รับการรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจมาท่องเที่ยวและพักแบบโฮมสเตย์ เนื่องจากการจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ เป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน นักท่องเที่ยวมักจะได้ความกังวลเกรงว่าจะไม่ปลอดภัย กินไม่ได้ นอนไม่หลับ การที่ชุมชนได้รับการรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย จะยิ่งสร้างความเชื่อมั่นได้มากยิ่งขึ้น ในขณะที่เดียวกันกลุ่มโฮมสเตย์ควรมีการสร้างเครือข่าย เพื่อเชื่อมโยงกลุ่มของสมาชิกกลุ่มอื่น ๆ ในการแลกเปลี่ยนข่าวสารหรือทำกิจกรรมร่วมกัน การพัฒนาเครือข่ายเพื่อการท่องเที่ยว จะทำให้เกิดความเข้มแข็ง สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกลุ่ม เป็นการเพิ่มศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยว และเพิ่มโอกาสในการแข่งขัน ซึ่งจะนำไปสู่ความยั่งยืนได้

3. แนวทางการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของโฮมสเตย์ ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน หลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนมีส่วนร่วมและให้บริการบ้านพักแบบโฮมสเตย์ เป็นการท่องเที่ยวที่ต้องรักษาความสมบูรณ์ทางวัฒนธรรม ความหลากหลายทางธรรมชาติและเน้นบทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชน ตั้งแต่เริ่มดำเนินการ การควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยว ตลอดจนการพัฒนาชุมชน จากการศึกษาพบว่า ชาวบ้านได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีไม่ว่าจะเป็นการช่วยออกความคิดเห็น ข้อเสนอแนะต่าง ๆ โดยโครงการวิจัยนี้ได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่สมาชิกในชุมชน เข้าร่วมอบรมความรู้เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว

แบบโฮมสเตย์ การไปศึกษาดูงานการดำเนินงานของโฮมสเตย์บ้านนาต้นจั่น อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดสุโขทัย เพื่อให้เกิดแนวปฏิบัติที่ดี เกิดการพัฒนาการให้บริการ การพัฒนาสินค้า ของฝากของที่ระลึก กิจกรรมต่าง ๆ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ซึ่งจะเห็นว่าการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นนั้น จะไม่สามารถดำเนินกิจกรรมได้เลย ถ้าไม่ได้รับความร่วมมือที่ดีจากชาวบ้าน ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก สามารถนำไปเป็นแนวทางการจัดการท่องเที่ยวของโฮมสเตย์ให้เกิดความยั่งยืน ได้แก่ การพัฒนาศักยภาพของชุมชน ให้มีความพร้อมทั้งด้านสถานที่ กิจกรรมนำเที่ยวต่าง ๆ การสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญ ของทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่จัดกิจกรรมที่จะส่งผลให้เกิดมลพิษทางเสียง หรือทำลายความสวยงามของธรรมชาติ สร้างความพึงพอใจในคุณค่าเชิงการท่องเที่ยว และให้เกิดความต่อเนื่อง โดยคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว การสื่อสารประชาสัมพันธ์ข้อมูลของกลุ่มโฮมสเตย์ ให้แพร่หลายและทั่วถึง ให้เป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยว โดยอาศัยฐานข้อมูลออนไลน์และสื่อสังคมออนไลน์ มีการรวมกลุ่มสร้างผลิตภัณฑ์ ที่ใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นและขายสินค้าเป็นของฝาก ของที่ระลึก เพื่อกระจายรายได้ ให้คนในท้องถิ่น และสร้างความสมดุล ระหว่างความต้องการของนักท่องเที่ยว ศักยภาพของชุมชน และขีดความสามารถของทรัพยากรต่าง ๆ

ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของฉัตรพจนพิชัยกมลฉัตร (2550) กล่าวถึงเกณฑ์การประเมินศักยภาพ ของแหล่งท่องเที่ยว เกณฑ์หนึ่ง คือ คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว หรือศักยภาพในตัวเองด้านการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้เห็นถึงความสามารถในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเที่ยวหรือเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ และสอดคล้องกับการศึกษาของพิมพ์ภัส พงศกรรังศิลป์ (2557) พบว่าศักยภาพด้านการท่องเที่ยว กระบวนการคิดแบบยั่งยืนในด้านมีจิตสำนึกที่ดีในการให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ มากกว่าการมุ่งเน้นที่ผลประโยชน์ ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อส่งเสริมและขับเคลื่อนการเติบโตอย่างยั่งยืน ของชุมชน ที่ดำเนินกิจกรรมทางการท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1. ภาครัฐควรสนับสนุนให้ชุมชนมีแผนแม่บทชุมชนในการพัฒนาตนเอง โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และแผนพัฒนาชุมชน ทำให้เกิดการพัฒนาไปในทิศทางเดียวกัน ไม่ซ้ำกันทั้งแผนงานและงบประมาณ
2. นโยบายการจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เป็นนโยบายที่ดีและสามารถปฏิบัติได้จริง ภาครัฐต้องทำเป็นนโยบายเชิงรุก มีการประชุมปฏิบัติการร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

3. หน่วยงานท้องถิ่นควรมีบทบาท และมีส่วนร่วมในการจัดการโฮมสเตย์ เช่น การประชาสัมพันธ์ การทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาพักโฮมสเตย์

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาการรับรู้และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ของนักท่องเที่ยวที่มาพักจังหวัดน่าน เพื่อเป็นแนวทางการจัดการโฮมสเตย์ให้พร้อมรับนักท่องเที่ยว

2. ควรมีการศึกษาในมิติความต้องการของชุมชนหรือองค์กรในพื้นที่ ซึ่งมีส่วนอย่างยิ่งต่อการขับเคลื่อนให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

3. ควรมีการศึกษาถึงผลที่ได้รับหรือความคาดหวัง จากการที่คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อที่จะได้นำไปพัฒนากลไกการเข้าไปมีส่วนร่วม ของชุมชนท้องถิ่นในอนาคตต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมการท่องเที่ยว. (2556, 25 มีนาคม). *สรุปสถานการณ์ท่องเที่ยวภายในประเทศทั่วราชอาณาจักร พ.ศ. 2555*. สืบค้นจาก <http://www.service.nso.go.th>
- กัลยา วานิชย์บัญชา. (2551). *การใช้ SPSS for Windows ในการวิเคราะห์*. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: ธรรมสาร.
- ฉัตรชฎา พิชัยกมลฉัตร. (2550). *การประเมินศักยภาพและการวิเคราะห์แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดนันทบุรี*. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภูมิศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- ธีระ อินทรเรือง. (2559). *การวางแผนพัฒนาและการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน*. เอกสารประกอบการสอน, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- ประสพชัย พลสุนนท์. (2555). *การวิจัยการตลาด*. กรุงเทพฯ: ท้อป.
- ปรารธนา ยศสุข และ เฉลิมชัย ปัญญาดี. (2548). *ผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อชุมชนและครัวเรือนในชุมชนที่มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชนบทภาคเหนือของประเทศไทย*. เชียงใหม่: วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- พิมพ์ลภัส พงศกรรังศิลป์. (2557). *การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาบ้านโคกไทร จังหวัดพังงา*. *วารสารวิชาการ ฉบับมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 7(3), 650-665.
- ภราเดช พยัฆวิเชียร. (2550). *การท่องเที่ยววัฒนธรรมรากหญ้าโดยชุมชนในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

- จำไพพรรณ แก้วสุริยะ. (2545). การจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน. เอกสารประกอบการบรรยาย โครงการ เผยแพร่ความรู้ด้านการท่องเที่ยวผ่านเว็บไซต์, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วีระศักดิ์ กราบัญจะ. (2554). รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน-บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่. (การศึกษานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาส่งเสริมเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช).
- สันติชัย เอื้อจงประสิทธิ์. (2549). การบริหารท่องเที่ยวเชิงกลยุทธ์. กรุงเทพฯ: สามเจริญพาณิชย์.
- สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว. (2552). มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย Homestay Standard Thailand พ.ศ. 2551. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. (2556). การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนบนเส้นทางสีเขียว กรณีพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. รายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

